

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

2017

Miroslava Musilová

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**STUDIUM V OBLASTI PEDAGOGICKÝCH VĚD PRO UČITELE
ODBORNÝCH PŘEDMĚTŮ, PRAKTICKÉHO VYUČOVÁNÍ A
ODBORNÉHO VÝCVIKU**

2015 - 2017

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

Miroslava Musilová

**Multikulturní výchova žáků středního odborného vzdělávání
v napjatém prostředí sociálně vyloučených lokalit**

Praha 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny literární prameny a publikace, ze kterých jsem čerpala.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Miroslava Musilová.....

Anotace

Závěrečná práce popisuje problematiku vzdělávání žáků v prostředí sociálně vyloučených lokalit v regionu Mostecka a o nutnosti posilovat multikulturní vzdělávání a výchovu v počátečním vzdělávání. Tento region patří dlouhodobě mezi nejpostiženější regiony České republiky a dosahuje nejvyšší nezaměstnanost a velmi nízkou vzdělanostní strukturu. Jedná se o velmi společensky sledovanou problematiku, která je stále pod velkým dohledem celé společnosti. Autorka při zpracování tohoto tématu vychází ze své každodenní praxe.

Klíčová slova:

Etnické menšiny, diskriminace, multikulturní vzdělávání, národnostní menšiny, sociální vyloučení, spolupráce, tolerance.

ÚVOD.....	6
1. CÍL, PRÁCE A METODIKA	8
1.1 Cíl práce	8
1.2 Metodika.....	8
2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	10
2.1 Pojem multikulturalismus	10
2.2 Národnostní menšiny	12
2.2.1 Evropská legislativa ustanovující práva menšin.....	13
2.2.2 Česká legislativa ustanovující práva menšin	13
2.3 Multikulturní výchova.....	15
2.3.1 Kulturně – standardní koncept přístupu k multikulturní výchově.....	15
2.3.2 Transkulturní koncept přístupu k multikulturní výchově	16
2.4 Pedagogické aspekty multikulturní výchovy	17
2.4.1 Cíle multikulturní výchovy	17
2.5 Psychologické aspekty multikulturní výchovy	19
2.5.1 Kognitivní kompetence.....	20
2.5.2 Afektivní kompetence.....	20
2.5.3 Behaviorální kompetence	21
2.6 Multikulturní výchova jako součást školské reformy	22
3 PRAKTICKÁ ČÁST.....	24
3.1 Cíle a metoda výzkumného šetření	24
3.2 Stručné představení místa realizace výzkumného šetření.....	24
3.3 Vlastní šetření.....	25
3.4 Shrnutí a doporučení	36
4 Závěr.....	39
5 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	40

ÚVOD

Region Mostecko patří dlouhodobě mezi strukturálně nejpostiženější regiony České republiky. Dlouhodobě vykazuje nejvyšší nezaměstnanost a velmi nízkou míru vzdělanosti. Špatná vzdělanostní struktura má vysoce negativní vliv na zaměstnatelnost obyvatel, lidé s nižším vzděláním mají nižší šanci najít si zaměstnání a jsou ohroženi nebo již jsou v sociálním vyloučení. Mostecko je charakterizováno vysokou koncentrací problematické sociální skladby obyvatelstva. Nejde pouze o etnickou či národnostní skladbu obyvatelstva, žijícího v sociálně vyloučených lokalitách, obecně mnoho domácností žije na hranici životního minima či s příjmy pod životním minimem. Tato situace má vliv na eskalaci sociálního napětí, kriminality, sociálně-patologických jevů o antidemokratických nálad. Z tohoto důvodu je nevyhnutné posilovat multikulturální vzdělávání a výchovu v počátečním vzdělávání. Je nutné, aby si toto uvědomovali všichni pedagogičtí pracovníci škol v počátečním vzdělávání, zejména pak ve středním odborném vzdělávání, kde studují žáci právě ve věku, ve kterém jsou velmi lehce ovlivnitelní a mohou sklouznout k antidemokratickým náladám, které se mohou projevat i ve školním prostředí. Problematika multikulturalismu je náročná, neboť pojem multikulturalismus není jednoznačně definovaný. Terminologické obtíže se poté prolínají i do roviny praktické. Rámcové vzdělávací programy na školách středního odborného vzdělávání určují za povinný výsledek vzdělávání naučit žáky rozpoznat tyto antidemokratické nálady. Pedagogičtí pracovníci se proto musí orientovat v multikulturní realitě společnosti v daném regionu. Jejich multikulturální kompetence v podobě znalostí, dovedností a postojů musí předávat svým žákům tak, aby v nich budovali cítění žáků jako žáků evropských. Je nutné poskytovat efektivní přístup ve vzdělávání žáků jak obecně, tak i ke studentům etnických či národnostních menšin s cílem rozšiřovat oblast jejich povědomí o multikulturalismu v životě společnosti.

Teoretická část práce se zaměřuje na kompilaci teoretických poznatků v oblasti této problematiky od minulosti až po současnost. Praktická část se bude věnovat výzkumu úrovně multikulturního vzdělávání a výchovy ve středním

odborném vzdělávání na Střední škole technické, příspěvkové organizaci, v Mostě. Jak jsou cíle multikulturalismu naplňovány, jak se a zda úspěšně pedagogičtí pracovníci vypořádávají s výzvami a otázkami multikulturního soužití jejich žáků a jaké prostředky a nástroje k tomu využívat.

1. CÍL, PRÁCE A METODIKA

1.1 Cíl práce

Cílem této práce je zmapovat situaci v oblasti multikulturního vzdělávání žáků ve středním odborném vzdělávání v regionu, kde roste počet rodin s žáky z prostředí sociálně vyloučených lokalit a rodin, které jsou sociálním vyloučením přímo ohrožené. V takovémto prostředí je velká pravděpodobnost vzniku antidemokratických nálad, které se mohou projevit v růstu propagace hnutí, které podněcují osobní svobodu jiných lidí. Rámcové vzdělávací programy na školách středního odborného vzdělávání určují za povinný výsledek vzdělávání naučit žáky rozpoznat tyto antidemokratické nálady. V teoretické části práce jsou zpracovány dosavadní poznatky z multikulturního vzdělávání a výchovy ve středním odborném vzdělávání. V praktické části jsou zpracovány vlastní poznatky z multikulturního vzdělávání, plynoucí z konkrétních konzultací s pedagogickými pracovníky, kteří působí přímo ve školní praxi. V závěru je uvedené celkové zhodnocení situace na zkoumané škole společně s doporučeními na zlepšení aktuálního stavu. Tato doporučení vycházejí z interview s učiteli a zjištěných výsledků dotazníkového šetření u žáků vybraných ročníků středního odborného vzdělávání.

1.2 Metodika

Před zpracováním závěrečné práce bylo nutné prostudovat vybrané dostupné literární prameny, související s tématem. Po jejich prostudování byly zpracována teoretická východiska. Praktická část závěrečné práce se věnuje konkrétnímu posouzení multikulturního vzdělávání ve Střední škole technické, Most, příspěvkové organizaci. Základní metodou, která byla použita ke zpracování dané problematiky, byla metoda zjišťování empirických dat formou interview s pedagogickými pracovníky. Otázky směřovaly více do hloubky daného problému a umožnily lépe odkrýt podstatu analyzované tematiky. Další metodou, která doplňuje

výše uvedené interview, je dotazníkové šetření u vybraných žáků středního odborného vzdělávání.

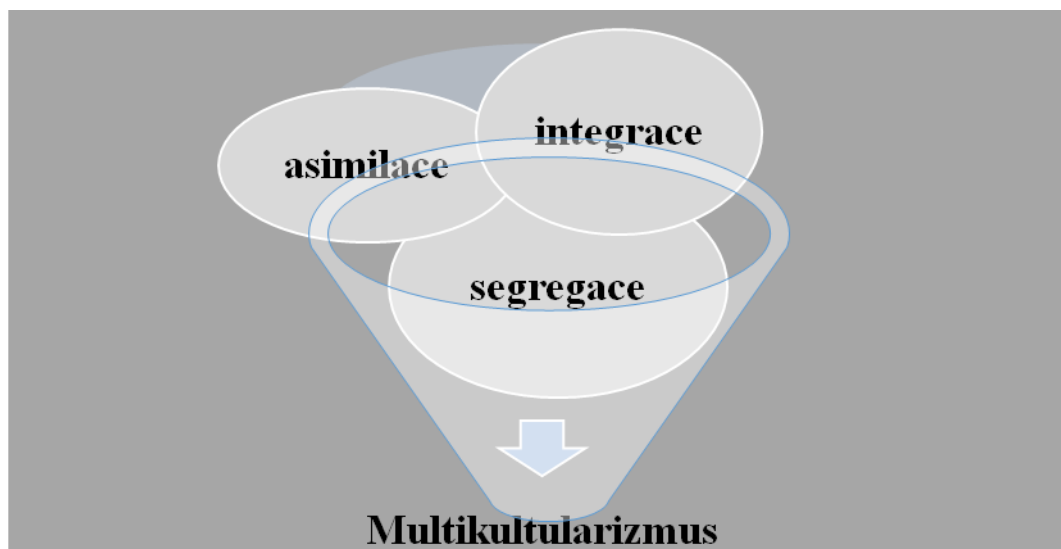
2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

2.1 Pojem multikulturalismus

Tento pojem se často používá, aniž by měl jedinec konkrétní představu, co vlastně znamená. Je to velmi těžce uchopitelný termín. V pohledu na současnost nelze přehlížet situaci, že je většina států kulturně rozmanitých, ve kterých nežije stejná etno-národnostní skupina. Minority a majority se dostávají do střetů, které se týkají např. územních nároků, politických nároků, občanských práv, jako i jazykových práv a vzdělávacích učebních oborů. Současný globalizovaný svět představuje nárůst interakce s národy a jejich kulturami. A právě tento stav včetně problémů, které přináší, se snaží představit a prezentovat multikulturalismus. Jde tedy o reakci na rozmanitou situaci a kulturu v státech celého světa, Českou republiku nevyjímaje, protože se také intenzivně zapojujeme do mezinárodních organizací a infiltrujeme se na mezinárodní trhy. Prohlubující střety kultur a národnostních uskupení přináší nutnost porozumění událostem a jevům, které nás v důsledku globalizace potkávají, na druhé straně přináší nutnost nalézat řešení týkající se mnoha problémů, nebezpečství a rizik, s globalizací spojenými. Rozeznáváme tři pohledy na interkulturní mezi dvěma a více menšinami¹

¹ PRŮCHA, J. Multikulturní výchova: teorie-praxe-výzkum. Vyd. 1. Praha: ISV nakladatelství, 2001. ISBN 80-85866-72-2.

obr. č. 1: Tendence interkulturní směny

Zdroj: vlastní zpracování

Multikulturalismus nelze vnímat jako pouhou teorii, či nalézání teoretických východisek pro vytváření si pohledu na současný svět, ale také jako konkrétní politiku státu, který by měl reagovat na jeho kulturně pluralitní zázemí. Z toho vychází tři pohledy na multikulturalismus:

- asimilace ve smyslu přizpůsobení menšiny většině jako podmínka integrace
- integrace ve smyslu respektu k většinové kultuře ovšem bez podmínky odvržení vlastní kultury
- segregace ve smyslu koexistence majority s minoritami bez podmínky, nicméně zde dochází k časoprostorové izolaci minorit.²

Jedním ze žhavých témat současné doby je soužití většinové společnosti s nejrůznějšími menšinami, které se objevují v České republice. V tomto ohledu je Ústecký kraj velmi mediálně známý. Je proto nutné multikulturalismu věnovat velkou pozornost. Jak se naplňují jeho cíle a v čem by měla spočívat multikulturalní

² PRŮCHA, J. Multikulturalní výchova: teorie-praxe-výzkum. Vyd. 1. Praha: ISV nakladatelství, 2001. ISBN 80-85866-72-2.

výchova a na jaké úrovni se tato výchova nachází. Dříve je ale nutné seznámit se s pojmem národnostní menšina v prostředí Evropské unie a v prostředí České republiky.

2.2 Národnostní menšiny

Při hledání definice národnostní menšiny musíme na ni pohlížet ze dvou hledisek. Jedno hledisko tvoří státní legislativa, druhé je formováno pohledem na kulturní souvislosti v rámci koexistence nerovnocenných etnických či národnostních subjektů, žijících na stejném teritoriu státu. Z pohledu kulturních souvislostí menšina odvozuje identitu ze základu etnického, jazykového, náboženského nebo kulturního ve smyslu kulturní tradice. Takto vznikly menšiny třemi způsoby:

1. Menšiny si uchovaly kulturní a etnickou osobitost a nepřijaly národnost většinové společnosti.
2. Menšiny se ocitly se v důsledku nové delimitace státních hranic na území státu, v němž většinu mělo obyvatelstvo jiné národnosti.
3. Imigrovaly na území hostitelské země.³

O národnostních či etnických menšinách by se mělo v ideálním světě mluvit jako o menšinách, kterých život by měl významně obohacovat život většiny. Nejde tedy pouze o rovnocenné partnerství většiny a menšiny. Menšina by měla být nositelem a zprostředkovatelem pokroku v rámci civilizačních vztahů a nositelem zatím nedosažených kulturních hodnot. Smutný je ale fakt, že v reálném světě jde spíše o problémy, které souvisí z nerovnocenného nebo nerovnoprávného postavení menšin ve většinové společnosti. Proto je nesmírně důležitá legislativa jednotlivých států.⁴

³ HAJSKÁ,M., Bořkovcová,M., Moree,D. Morvayová. Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturální společnosti 21.století. Vyd. 1. Praha, 2001, ISBN 80-717-8648-9.

⁴ HAJSKÁ,M., Bořkovcová,M., Moree,D. Morvayová. Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturální společnosti 21.století. Vyd. 1. Praha, 2001, ISBN 80-717-8648-9.

2.2.1 Evropská legislativa ustanovující práva menšin

Definice národnostní menšiny z hlediska státní legislativy je v rámci evropského standardu záležitostí právního pohledu jednotlivých států Evropské unie. Proto se v tomto kontextu tato definice jeví jako veličina nejednoznačná a proměnná v čase. Důkazem je definice Organizace spojených národů, která se ji pokoušela sestavit již v roce 1950, posléze byla změněna v roce 1979 a pak dále v roce 1985. Poslední verze definice říká, že národnostní menšina je menšinová skupina obyvatel jednoho státu, která se liší od většiny etnickými, náboženskými a jazykovými charakteristikami a klade si za cíl dosáhnout s většinou rovnosti, a to nejen dle zákona ale i reálně. V Evropské unii je jednotlivým členským státům ponechána volná ruka ohledně konkrétní definice a vymezení tohoto pojmu. Evropská politika pouze udává jejím členům směr. Evropská politika je v této oblasti orientována na principy odstranění diskriminace a zejména dodržování lidských práv a svobod u menšin tak, jak jsou přiznané většinovému obyvatelstvu jednotlivých států EU. Z pohledu Evropské unie jsou zásadní dva dokumenty, ukotvující postavení menšin. Jedná se o „Rámcovou úmluvu o ochraně práv národnostních menšin“, kterou formulovala Rada Evropy v roce 1995 a ratifikovala jí také Česká republika a „Evropská charta regionálních či menšinových jazyků“ z roku 1992, kterou ČR podepsala, ale neratifikovala, tedy ji nemusí dodržovat.⁵

2.2.2 Česká legislativa ustanovující práva menšin

Problematikou národnostních menšin se Česká republika začala zabývat hned po jejím vzniku v roce 1993. Menšinovou politiku definovala na platformě Listiny základních práv a svobod z roku 1991, z doby existence ČSFR. Zde se řeší otázka národnostních a etnických menšin, v té době se ještě rozlišovalo jejich právní postavení. Byly stanoveny podmínky všestranného rozvoje menšin včetně podmínek sdružování se, kulturního rozvoje, vzdělávání, užívání jazyka včetně závazku podpory v oblastech politického, ekonomického, sociálního a kulturního života. Od roku 2001 platí v české republice tzv. menšinový zákon – „Zákon č. 273/2001 Sb., o

⁵ <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organyvlady/mm/mensiny/narodnostni-mensiny-15935/>.

právech příslušníků národnostních menšin“. Byl sestaven v pravou chvíli, neboť intenzita příchodu imigrantů se zvyšovala tak jako i jejich skladba. Začal rozlišovat pojmy národnostní menšina a příslušník národností menšiny.⁶

Národnostní menšina je společenství občanů žijících na území současné České republiky, které chce být za menšinu považováno a představuje společné úsilí zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a snaží se o ochranu svých zájmů. Příslušník národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a chce být za příslušníka menšiny považován.⁷ Orgánem, který zabezpečuje uskutečňování práv národnostech menšin je Rada vlády pro národnostní menšiny. V jejím čele stojí člen vlády, kterého jmenuje vláda a dva místopředsedy. Celkem má tento orgán 30 členů, z toho 19 zástupců národnostních menšin. Zástupci jednotlivých národnostních menšin se tak mohou účastnit přímo různých výběrových a dotačních akcích, které jsou ze státního rozpočtu určeny právě menšinám.

Obr. Č. 2 Národnostní menšiny v ČR Zdroj: vlastní zpracování

⁶ Přesnou definici národnostní menšiny a příslušníka národnostní menšiny uvádí §2 Zákona č. 273/2001 Sb., uvedeného na stránkách vlády České republiky.

⁷ Přesnou definici národnostní menšiny a příslušníka národnostní menšiny uvádí §2 Zákona č. 273/2001 Sb., uvedeného na stránkách vlády České republiky.

2.3 Multikulturní výchova

Multikulturní výchova (MKV) ve světě rozvíjí od druhé poloviny 20. století a vznikla jako reakce na existenci multikulturních společností. Školství si klade za úkol připravit žáka na život v heterogenní společnosti současné jednotné Evropy. I zde je stejně jako u pojmu multikulturalismus definice velmi široká. V práci pedagoga je multikulturní výchova ne vždy správně zohledňována. V rámci ní je vhodné v pedagogické činnosti vycházet ze dvou konceptů:

- kulturně-standardní, který je zaměřený primárně na skupinovou příslušnost,
- transkulturní, který je zaměřen primárně na jednotlivce⁸
- Multikulturní výchova je navíc velmi náročný a citlivý proces, kdy se může stát, že pedagog zvolí nevhodnou metodu a tato výchova se může obrátit proti němu, nebo i proti žákovi či skupině žáků. Proto je základním pravidlem multikulturní výchovy sjednocování, nikoliv rozdělování.⁹

2.3.1 Kulturně – standardní koncept přístupu k multikulturní výchově

V tomto přístupu se vychází z myšlenky, že pokud mají určité minoritní skupiny svá specifika, je nutné je pochopit a respektovat a takto s nimi i zacházet a přistupovat k nim. V literatuře o MKV se používá v této souvislosti pojem místo pojmu menšina pojem sociokulturní skupina jako skupina etnická, národnostní a další, která má své specifické znaky, které mohou zapříčinit v interkulturních setkáních různá nedorozumění, problémy, stres atd. Tento přístup je tvořen pozorováním těchto skupin a následným vymezením kulturních standardů, podle nich se daná sociokulturní skupina chová. Na základě zjištěných kulturních odlišností se poté kulturně-standardní koncept

Snaží se o vysvětlení, proč se daná skupina chová tak či onak a vysvětluje jejich jednání na základě zjištěných historických faktů, kulturních zvyků a rituálů dané skupiny. Tento přístup se u nás začal uplatňovat v 90 - letech a prosazuje se do dnes.

⁸ MOREE, D. Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu. Editor Iva Janská. Praha: Člověk v tísni, 2008. ISBN978-808-6961-613.

⁹ MOREE, D. Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu. Editor Iva Janská. Praha: Člověk v tísni, 2008. ISBN978-808-6961-613.

V pedagogické činnosti je kulturně – standardní přístup založen na formulaci následujících cílů:

- podpora a upevňování vzájemných vztahů mezi sociokulturními skupinami,
- seznámení se s odlišnou historií, jazykem a zvyky jiných sociokulturních skupin,
- snaha o porozumění a pochopení odlišnosti jiných sociokulturních skupin.¹⁰

Jeho nedostatkem je, že jen stěží lze zachytit všechna specifika dané sociokulturní skupiny. Jsou to právě drobné nuance, které se historicky vyvíjejí a pro nečlena skupiny je téměř nemožné postihnou jejich podstatu a dynamiku. Dalším nedostatkem je určitá kategorizace, z které tento přístup vychází. Hrozí zde nebezpečí vybudování stereotypů, které brání interakci kulturně či jinak odlišných skupin. Popis odlišností skupin mnohdy způsobí strach a vyvolává pocit nedůvěry, místo porozumění.¹¹

2.3.2 Transkulturní koncept přístupu k multikulturní výchově

Tento přístup překračuje kategorizaci kulturně standardního přístupu a místo hledání popisu odlišností sociokulturních skupin se zaměřuje na příčiny a odlišnosti každého z nás. Zaměřuje se na zkušenosti jednotlivce, které se projevují při jeho setkání s druhými a více vidí kulturní rozdíly. Potírá jasnou danost hranice mezi kulturami a buduje svoje cíle na základě kontaktu s druhými, který je základním kamenem pro uvědomění si své identity. Při vzájemném setkávání jde o rozvoj sebepoznání a o následnou možnost změny sebe samého. Důležité je, že identita osobnosti je tvořena nejenom příslušností k dané skupině v daném čase, nýbrž se v čase také vyvíjí a je ovlivněna hodnotami a kulturou konkrétních lidí. Tento přístup pracuje tedy s autenticitou konfliktů, různých dilemat či diskriminace, souhrnně pracuje s konkrétními jevy místo s předem určenými soubory znaků, které se pak snaží aplikovat na jednotlivé konkrétní jevy.¹² V pedagogické činnosti je transkulturní přístup založen na formulaci následujících cílů:

¹⁰ MOREE, D. Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu. Editor Iva Janská. Praha: Člověk v tísni, 2008. ISBN978-808-6961-613.

¹¹ MOREE, D. Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu. Editor Iva Janská. Praha: Člověk v tísni, 2008. ISBN978-808-6961-613.

¹² PRŮCHA, J. Multikulturní výchova: teorie-praxe-výzkum. Vyd. 1. Praha: ISV nakladatelství, 2001. ISBN 80-85866-72-2.

- reflektování vlastní kulturní identity a její proměny
- vnímání kulturních rozdílů v konkrétních situacích
- prostřednictvím tréninku dokázat řešit tyto situace.

Význam tohoto přístupu v pedagogické práci spočívá v tom, že nepředstavuje pouze odlišné vzájemně komunikující kulturní skupiny, ale také interakci jednotlivců, kterou ovlivňuje jedinečnost člověka v podobě jeho osobních zkušeností z prostředí, ve kterém žije. V multikulturální výchově pak nejde jen o předávání informací o „jiných“ minoritních skupinách, ale jde o cestu, jak rozvíjet individuální občanský přístup a pluralistické myšlení. Velkou výhodou je odklon od stereotypů, nevýhodou zase je, že svým pojetím se odklání od rozdílů, které vyvolávají konflikty u lidí, kteří nemají možnost setkávat se.¹³

2.4 Pedagogické aspekty multikulturální výchovy

Žádný žák by ve školním prostředí neměl trpět za to, že patří do nějaké minoritní skupiny a nesmí se dopustit jeho hodnocení dle víry, barvy, jazyku či dialektu. Škola sehrává velkou roli při formování názorů žáků, kteří se s přibývajícím věkem stávají více intolerantními s omezenými postoji, týkajícími se spolu soužití majority a minority. Pedagog musí hodnotit žáky bez rozdílů a jít tak žákům příkladem. Musí se zabývat každým žákem s ohledem na prostředí, z něhož žák do školy přichází.

V multikulturální výchově a vzdělávání je tak jako v každém jiném vzdělávání kladen důraz na interakci mezi učitelem a studenty a mezi studenty navzájem. Multikulturální výchova musí vycházet ze strategie zdvořilosti, efektivní komunikace, smysluplné diskuse, konstruktivní spolupráce a kritického myšlení.¹⁴

2.4.1 Cíle multikulturální výchovy

¹³ HAJSKÁ, M., Bořkovicová, M., Moree, D. Morvayová. Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturální společnosti 21. století. Vyd. 1. Praha, 2001, ISBN 80-717-8648-9.

¹⁴ PRÚCHA, J. HAJSKÁ, M., BOŘKOVCOVÁ, M., D. Morvayová. Multikulturální výchova: příručka (nejen) pro učitele. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 263 s. První pomoc pro pedagogy, 4. ISBN 80-725-4866-2.

Cílem pedagoga při práci se žáky je v rámci multikulturální výchovy zvyšovat multikulturní kompetence žáků. Pod těmito se skrývají znalosti, vědomosti, dovednosti či postoje vedoucí v multikulturní společnosti ke spolupráci, toleranci, respektu a snášenlivosti. Naučit žáky chápat a respektovat jiné kultury než svou vlastní. V kolektivu žáků jde o toleranci, vzájemné porozumění a spolupráci. Pedagog má velkou šanci pomoci žákům takovéto kompetence získat, neboť s nimi tráví mnohdy více času než samotná rodina žáka.

Dalším cílem pedagoga při práci se žáky je v rámci multikulturální výchovy zabránění agresi, nepřátelství, diskriminaci a otevřeným konfliktům žákům, kteří si již přinesly zformované záporné postoje a negativní pocity vůči jiným skupinám z rodinného prostředí. Zde je nutné poukazovat na to, že tato cesta nikam nevede, naučit takovéto žáky přemýšlet o tom, že svět není jen černobílý a že je nutné nalézat cestu k dalším šancím pro všechny. Pedagog musí zvládat ve své pedagogické práci také psychologii, musí mít znalosti ze sociologie, práva, kulturní antropologie, musí mít cit pro nejlepší řešení v konkrétní situaci a také se nesmí opomíjet komunikační schopnosti pedagoga.¹⁵

Cíle ve vztahu k pedagogovi:

- své vlastní poznatky využívat v multikulturních kolektivech žáků při řešení sociálních problémů,
- poznání sociálních důsledků sociálního vyloučení menšin,
- jednání v souladu s principy rovnosti, tolerance a respektu,
- aktivní vystupování proti projevům intolerance a rasismu,
- orientace v dodržování lidských práv,
- potlačování předsudků,
- schopnost řešit problémy soužití nekonfliktní cestou,
- schopnost didakticky zpracovat témata související s rozvojem multikulturních kompetencí žáků,
- zvládání procesu osvojování multikulturních kompetencí žáků a mnoho dalších.

Cíle ve vztahu k žákům:

¹⁵ PRÚCHA, J. HAJSKÁ, M., BOŘKOVCOVÁ, M., D. Morvayová. Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 263 s. První pomoc pro pedagogy, 4. ISBN 80-725-4866-2.

- pozitivní postoje a návyky, které nevedou k omezování nebo ohrožování příslušníků jiné kultury,
- respekt k různým projevům chování, které vychází z odlišných sociokulturních vzorců
- vědomí vlastních stereotypů
- vědomí stereotypů sociální skupiny, z níž pochází

Jak je pedagog úspěšný v rámci multikulturní výchovy svých žáků? Kompetence žáka se nejlépe dokládají určitým důkazním materiálem, což je celkem jednoduché v případě znalostí. Ovšem jak doložit, zda jsou získané kompetence žáka ověřené v praxi? Tady lze vycházet ze sociálního klimatu ve skupině, ve třídě atd. Nejtěžší je hodnotit, jak kompetence získané v rámci multikulturní výchovy ovlivnily postojovou stránku osobnosti žáka.

Když se situace u žáků zejména v heterogenním kolektivu se skupinami ze sociálně vyloučených lokalit nelepší, není radno podléhat skepsi, je nutné multikulturní výchovu vnímat jako ne vždy jednoduchý proces a přistupovat k ní přirozeně a pozitivně. Je nutné, aby se pedagog při své práci orientoval v základních pojmech v oblasti multikulturální výchovy v kombinaci s pohledem na realitu v širších souvislostech, je nutné, aby se neustále vzdělával, aby věděl, odkud čerpat informace ke vzdělávání v této oblasti a nikdy nepřestal věřit svému úspěchu.¹⁶

2.5 Psychologické aspekty multikulturní výchovy

Pedagog by měl disponovat kompetencemi, které se týkají orientace a prosazení se v dnešní kulturně různorodé společnosti, měl by teda disponovat tzv. interkulturní senzitivitou. Jde o prohloubení určitých osobnostních rysů, které vedou k tomu, že se člověk v interkulturní situaci osvědčí. Jde např. o sebereflexi, empatii, dávku kulturní citlivosti, toleranci, ale i zvědavost a sebedůvěru. Získat interkulturní kompetence je

¹⁶ PRÚCHA, J. HAJSKÁ, M., BOŘKOVCOVÁ, M., D. Morvayová. Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 263 s. První pomoc pro pedagogy, 4. ISBN 80-725-4866-2.

proces velmi náročný, jednak musí mít pedagog již určité predispozice, jednak interkulturní zkušenosti v učení a interkulturní porozumění. V této oblasti rozeznáváme následující kompetence:

- kognitivní (poznávací),
- afektivní (emoční),
- behaviorální kompetence.

Jde o to, že každý nějak v daném okamžiku myslí, něco prožívá a nějak se chová. Přitom využívá své kompetence vědomě nebo nevědomě.¹⁷

2.5.1 Kognitivní kompetence

Jde o pole znalostí, schopností a dovedností, které vytvářejí naše myšlení, tzv. myšlenkový software. Jedná se o celou škálu našich poznatků, zkušeností, informací nejen o cizí kultuře, ale také o sobě samotném. Kognitivní kompetence tvoří jednak schopnost mít reálný pohled na sebe sama „vnitřní já“ dále pak schopnost uvědomit si „kulturní já“. Každý si nese v sobě určité kulturní dědictví, které spolu s vnitřní osobností tvoří sociální identitu.

Kognitivní kompetence jsou:

- schopnost uvědomit si předsudky, stereotypy a myslet „tolerantně“,
- posílení pozitivních postojů vůči cizím kulturám,
- schopnost získávání a zpracování poznatků o cizí kultuře,
- schopnost správné analýzy chování jedince z odlišné kultury,
- pochopení rozdílů mezi domácí a cizí kulturou atd.¹⁸

2.5.2 Afektivní kompetence

Jde o kompetence související s prožitkem, prožíváním jisté situace. Když jsme mimo naši kulturu, nestačí nám mapa města a znalost jazyka či historie, abychom zvládli pobyt v cizí kultuře na jedničku, musíme být kulturně senzitivní a empatictí.

Jde

o adaptaci v novém prostředí tak, aby se jedinec cítil bezpečně a dobře. Kulturní senzitivita se nedá měřit jen tak jednoduše, ale existují pro ní určité předpoklady:

¹⁷ MORGENSTERNOVÁ, M., ŠULOVÁ, L., Interkulturní psychologie. Vyd.1. Praha:Karolinum, 2007, 218 s. ISBN 978-802-4613-611.

¹⁸ [Httpp://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/metody-multikulturni-vychovy](http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/metody-multikulturni-vychovy)

- orientace na lidi,
- vnímavost,
- otevřenost,
- empatie,
- správné vnímání interpersonálních vztahů v dané kultuře,
- správné vnímání interpersonální blízkosti a vzdálenosti,
- zpracování a přijetí nových kulturních vzorců chování,
- adaptabilita jako přizpůsobení se novým podmínkám.¹⁹

2.5.3 Behaviorální kompetence

Jde o navenek nejlépe pozorovatelné a ve své podstatě nejlépe ovlivnitelné kompetence. Jde o širokou škálu kompetencí a existuje řada technik, které ukazují minimálně cestu dalšího rozvoje.

Jde např. o:

- umění komunikace, konkrétně je zde zahrnuta autenticita, umění naslouchat, uvědomit si a respektovat formální pravidla v cizí kultuře, správně interpretovat neverbální signály až po nuance - specifčnost humoru či ironie odlišné kultury,
- řešení konfliktů, konkrétně je zde zahrnuta správná interpretace konfliktní situace či problému, jako i prevence a zvládnutí strategií řešení
- schopnost pracovat v týmu, konkrétně jde o respektování ostatních na správném pochopení a plnění vlastní role v týmu a na facilitaci rozvoje týmu
- schopnost řešit problémy v interkulturní situaci atd.²⁰

¹⁹ PRÚCHA, J. HAJSKÁ, M., BOŘKOVCOVÁ, M., D. Morvayová. Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 263 s. První pomoc pro pedagogy, 4. ISBN 80-725-4866-2.

²⁰ [Http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-práce-s-diverzitou/metody-multikulturni-vychovy](http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-práce-s-diverzitou/metody-multikulturni-vychovy)

2.6 Multikulturní výchova jako součást školské reformy

Evropa i celý svět prochází obdobím velké transformace. Globalizace v podobě informačních technologií, mezinárodní obchod, vědecký a technický pokrok a další globální fenomény přináší také nejistoty, které jsou v Evropě vnímány velmi citlivě. Hledání stability a bezpečnosti v globálním kontextu je pro Evropu zvláště důležité. Největší bohatství Evropy je spatřováno v jejich lidských zdrojích, v kulturním dědictví, rozvíjeném po dlouhá staletí, které má kreativní povahu. Vzdělání má kultivovat hledání identity člověka v měnícím se globálním prostředí. Investice do vzdělání jsou investice do budoucnosti. Model učící se společnosti se stal jedním z cílů Evropské unie. V roce 1996 byla publikována Bílá kniha EU o vzdělávání. Popisuje cíle vzdělávání v rámci jednotné Evropy a jedním z nich je Multikulturní Evropa.

Současná doba přináší nutnost změny ve vzdělávacím systému České republiky obecně. Změny nelze uskutečnit bez aktivní účasti učitelů a všech ostatních pedagogických pracovníků. Vyrůstají nároky na osobní i odborné kvality učitele. Listina základních práv a svobod obsahuje principy, jimiž se řídí také vzdělávání. Listina mimo jiné říká, že na vzdělání má právo každý a občanům příslušejícím k národnostním a etnickým menšinám se za podmínek stanovených zákonem zaručuje též právo na vzdělání v jejich jazyku.

Významným dokumentem změn ve vzdělávací politice v České republice je tzv. Bílá kniha – Národní program rozvoje vzdělávání (2001). Vzdělávání podléhá zcela novým potřebám, proto je cílem vytvořit otevřený, koherentní a transparentní systém středoškolského vzdělávání, který zahrnuje vzájemně prostupné případně na sebe navazující vzdělávací programy s různým podílem všeobecné a odborné, teoretické a praktické složky vzdělávání. Mezi zásadní změny v středoškolském vzdělávání je obsah vzdělání rozšířit o evropské dimenze, což představuje výuku cizích jazyků a multikulturální vzdělávání. Prostřednictvím multikulturální výchovy mají být poskytovány informace o menšinách, což by mělo vést k utváření vztahů porozumění a sounáležitosti s nimi. Důležitá je zde výchova k partnerství, solidaritě, ke schopnosti respektovat odlišnost mezi lidmi i různými kulturami. Multikulturní výchova se promítá do rámcových vzdělávacích programů a tak i do školních

vzdělávacích programů. Jaká je její aplikace v praxi, se pokusí zodpovědět výzkum, uvedený v praktické části této práce.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

Výzkumné šetření bylo provedeno ve Střední škole technické, příspěvkové organizaci, Most. První výzkumní vzorek tvořili pedagogové této školy, druhý výzkumní vzorek tvořili žáci 1. ročníků tříletého odborného vzdělávání zakončeného závěrečnou zkouškou a výučním listem v oborech Instalatér, Zedník, Elektrikář.

3.1 Cíle a metoda výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jakým způsobem se pedagogové na výše zmiňované škole chopili realizace průřezového tématu multikulturální výchovy. Jak k ní přistupují, zda je pro ně a jak podstatnou záležitostí ve výuce, jak ji implementují do vzdělávání. Dalším okruhem tázání byla tematika bariér, jaké bariéry se vyskytují při realizaci multikulturální výchovy a jak a zda tyto bariéry zvládají. Zda při své práci využívají projekty či programy týkající se tématu a jaké výsledky by realizace multikulturální výchovy měla přinést a v neposlední řadě také odkud při své práci čerpají. Dopadem výzkumu byla snaha o probuzení zájmu u učitelů o oblast multikulturní výchovy, podnítit učitele k dalším možným činnostem v této oblasti a poskytnout jim zdroje ke studiu z této oblasti. Otázky v diskusi byly kladeny s důrazem na toleranci a otevřenost.

3.2 Stručné představení místa realizace výzkumného šetření

činností je poskytování vzdělávání v oborech středního vzdělání s maturitní zkouškou a výučním listem v denním, denním nástavbovém či dálkovém studiu z oblasti:

- strojírenství a strojírenské výroby,
- elektrotechniky,

- stavebnictví,
- zpracování dřeva,
- ekonomiky,
- obchodu,
- chovatelství koní a sportovního jezdeckví,
- práva, právní a veřejno-správní činnosti.

Škola je držitelem certifikátu „Páteří škola Ústeckého kraje“ a certifikátů Integrovaného systému řízení ISO 9001:2008 a OHAS 18001:2007, zároveň je zapojena do projektů UNIV2 KRAJE a ZELENÁ ŠKOLA.

Nedílnými součástmi tohoto vzdělávacího komplexu je škola, dílny odborného výcviku, jídelna s kuchyní a domov mládeže. Praktické vyučování řemeslných oborů, oboru Operátor skladování a oborů Elektrotechnika a Mechanik seřizovač-mechatronik, což jsou obory středního vzdělání s maturitní zkouškou, probíhá v dílnách odborného výcviku. Tyto prostory jsou též využívány pro další vzdělávání dospělých formou rekvalifikačních a odborných kurzů.

V oblasti sportu má škola k dispozici rozsáhlý sportovní areál v podobě venkovních sportovišť (atletický stadión, fotbalové a basketbalové hřiště, volejbalové a tenisové kurty apod.), a vnitřních sportovišť (sportovní hala, tělocvična, posilovna, herny stolního tenisu apod.).

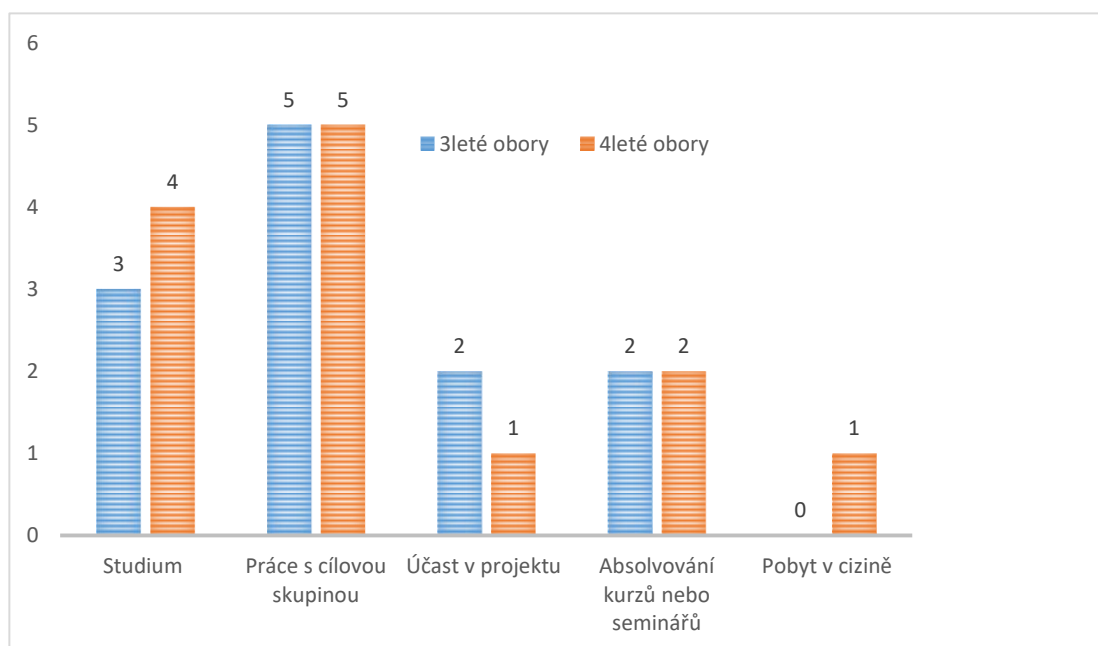
3.3 Vlastní šetření

Cílovou skupinu: tvořili učitelé střední škole technické, příspěvkové organizaci v Mostě. Tuto školu navštěvuje cca 1100 žáků, mnoho z nich ze sociálně vyloučených lokalit Mostecka. Pro interview bylo osloveno 10 učitelů tříletých oborů odborného vzdělávání ukončených závěrečnou zkouškou a výučným listem a 10 učitelů čtyřletých oborů středního odborného vzdělávání ukončené maturitní zkouškou. Účastníci výzkumu se vzájemně znali a bylo jim sdělen předmět šetření. Deset z nich souhlasilo s participací na tomto výzkumném šetření.

Předpoklad byl, že při erudovanosti pedagogických pracovníků školy se již s termínem multikulturní výchova setkali a aplikují ji ve výuce. Výstupem

hloubkových interview byly přepisy rozhovorů, v kterých byly odpovědi rozdělené podle jednotlivých otázek. Z etických důvodů je zachována anonymita účastníků výzkumu.

První otázka: Jak jste našli cestu k multikulturální výchově. Odpovídalo všech deset respondentů.

Grafč.1: Grafická interpretace odpovědí na 1. otázku

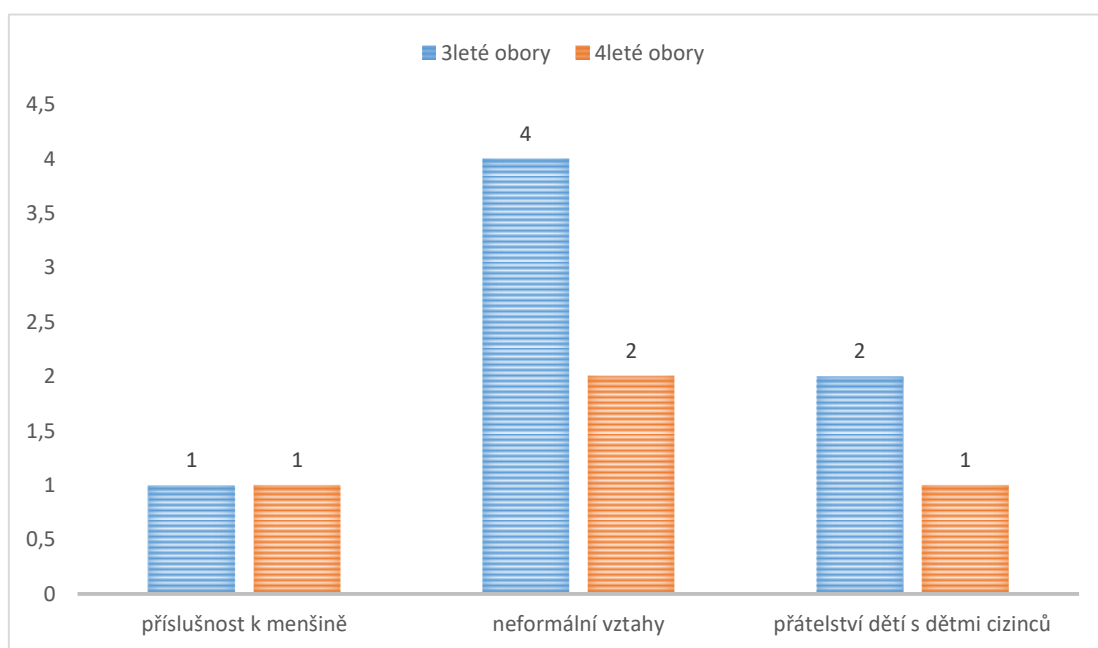
Zdroj: Výstupy z provedeného šetření, vlastní zpracování

Respondenti odpovídali na tuto širokou otázku z vícero perspektiv. Uváděli okolnosti a impulzy, které je podle jejich názoru na cestu multikulturální výchovy přivedly.

Nejvíce respondentů zmiňuje ve spojení se svým angažováním v oblasti multikulturální výchovy, zejména týkající se integračních aktivit žáků ze sociálně vyloučených lokalit přímo práci se žáky. Dalším nástrojem s nejvyšším zastoupením je studium. Účast na projektu, věnovanému této tematice potvrdili 3 účastníci výzkumu, absolvování semináře nebo školení celkem 4 účastníci. Pobyt v cizině a tedy inspirace z prostředí mimo českou republiku potvrdil jeden účastník. Při šetření bylo zjištěno, že pedagogy tato problematika zajímá z pohledu skutečnosti, že žáci naší školy jsou v nemalé míře ze sociálně vyloučených lokalit, a to nejde primárně

jenom o romské etnikum. Proto je odpověď ve znění „práce s cílovou skupinou“ na prvním místě. Zajímavé bylo vyprávění jedné respondentky o zkušenostech ze zahraničí, kdy se zúčastnila návštěvy střední školy Atlas College v Nizozemí, ve městě Hoorn, která zakládá vzdělávání svých žáků právě na multikulturální výchově. Návštěvy se zúčastnila v rámci projektu, financovaného z ESF a SR ČR.

Druhá otázka: Jaké máte další osobní zkušenosti s multikulturalismem a multikulturální výchovou v neprofesní sféře? Odpovídalo všech deset respondentů.

Graf č. 2: Grafická interpretace odpovědí na 2. otázku

Zdroj: Výstupy z provedeného šetření, vlastní zpracování

Nejvíce zástupců uvádělo zkušenost ze svého osobního života a to neformální vztahy s cizinci či národnostní/etnickou menšinou. Šlo o přátelské vztahy. Jiné to bylo

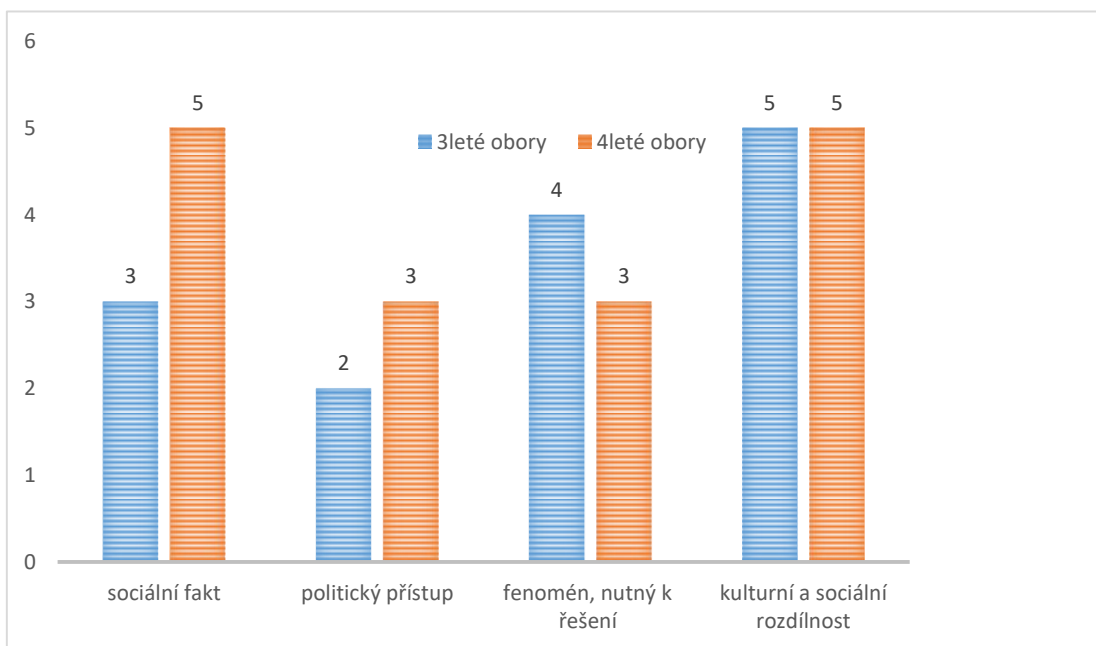
u přátelství dětí s dětmi cizinců, zde dva ze tří respondentů uváděli negativní zkušenosti s problémovým dopadem. Dítě jednoho z respondentů navázalo vztah s příslušníkem etnické menšiny a zcela se rodičům odcizilo. Příslušnost k menšině označili dva respondenti, šlo o pedagogy původem ze Slovenské republiky a Ruské federativní republiky.

Respondenti si také připomněli ne své vlastní neprofesní zkušenosti, ale zkušenosti, o kterých se dověděli zprostředkovaně od svých známých a co se týče

dospělých osob, nešlo o nijak závažné zkušenosti s negativním dopadem. Naopak u dětí viděli již nebezpečí v rámci soužití se členy ze sociálně vyloučených lokalit, byl vyprávěn příběh o zbití dítěte dětmi z romského etnika a navíc jak sami přiznali, jsou v rámci neprofesní sféry sami ovlivněni informace z médií, kdy je zřejmé, že napjatá situace v regionu Mostecka a potažmo v celém Ústeckém kraji se stupňuje a

multikulturalismus není viděn v pozitivním světle, naopak, ve velmi negativním. Takovéto stanovisko zajímá pravděpodobně celá většinová společnost.

Otázka č. 3: Čistě teoreticky Váš nový kolega/ kolegyně nic neví o pojmu multikulturalismus a Vy mu ho musíte objasnit. Jak byste to uděl/a? Odpovídalo všech deset respondentů.

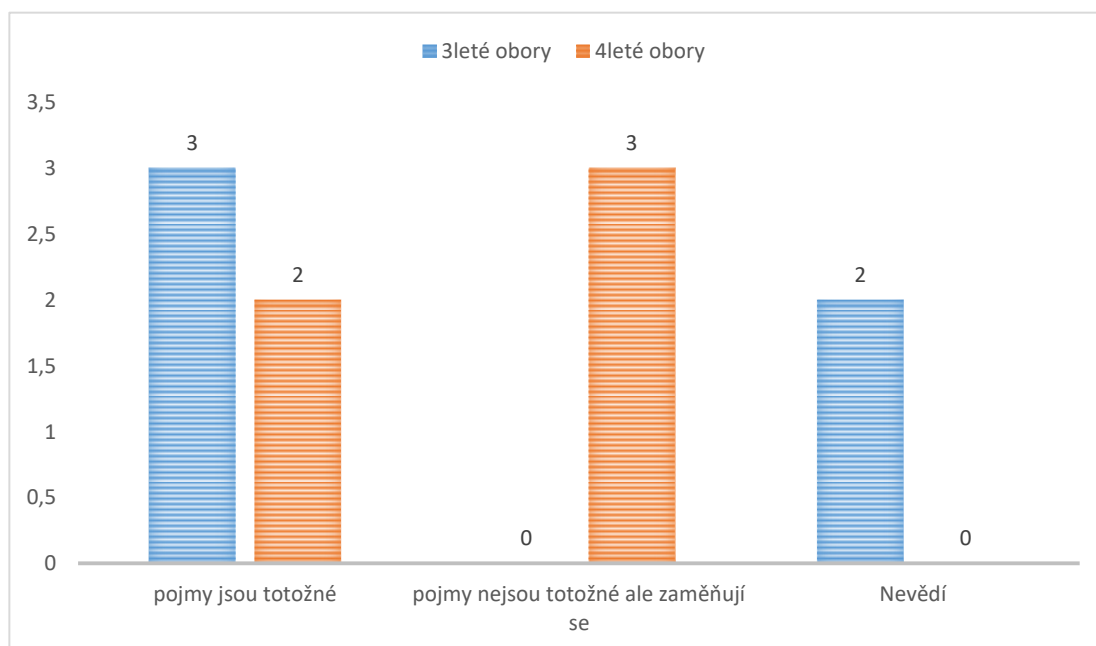
Graf č. 3: Grafická interpretace odpovědí na 3. otázku

Zdroj: Výstupy z provedeného šetření, vlastní zpracování

Multikulturalismus považuje za určitou sociální situaci celkem 8 respondentů. Pod sociální situací si představují fakt, že lidi, kteří se od sebe nějakým způsobem liší, spolu koexistují. Kulturní a sociální rozdílnosti vyslovilo všech deset respondentů. Pět z respondentů uvažuje v dané souvislosti o politickou myšlenku, koncept. Sedm z nich se pak přiklonilo k názoru, že je to pojem, o kterém se obecně mluví, ale nikdo ho neumí přesně definovat a je to vlastně fenomén dnešní doby,

kteřý by se řešit měl, hlavně v regionu Mostecka. Při podrobnějším rozhovoru vyjádřili obavy o další možnosti pozitivní integrace multikulturalismu do života společnosti, naopak, obávají se, že v daném momentě spíš provázání a koexistence národnostních či etnických menšin přináší nebezpečí a to nejen v regionu, ale v Evropě a ve světě vůbec. Dopady tedy vyvolávají obavu a příčinu vidí v příliš rychlé globalizaci, která přinesla místo bohatství světovou krizi a proti multikulturální nálady. Jeden respondent by nikomu nic nevysvětloval a odkázal by nového kolegu na jeho v budoucnu nabytou zkušenost, která ho naučí sama, jak tento pojem uchopit.

Otázka č. 4: Umíte rozlišit pojmy multikulturní výchova a interkulturní výchova? Odpovídalo všech deset respondentů.

Graf č. 4: Grafická interpretace odpovědí na 4. otázku

Zdroj: Výstupy z provedeného šetření, vlastní zpracování

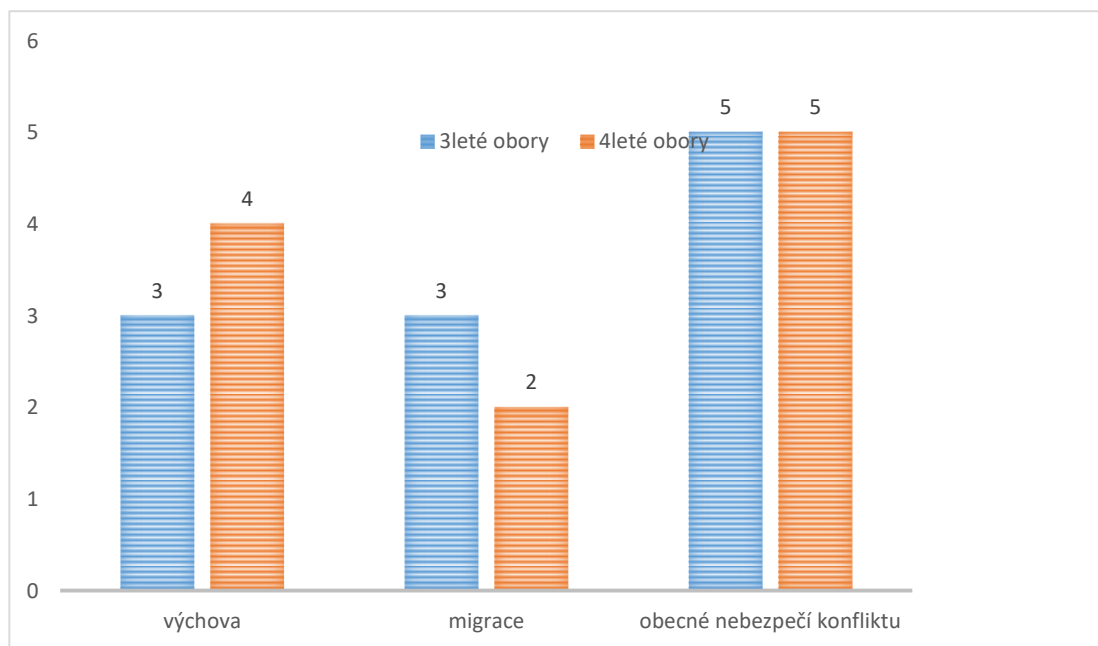
Respondenti se snažili pojmy odvozovat od předložek. Dva z deseti respondentů odpověděli, že rozdíl mezi pojmy určitě je, ale neví jaký. Pět se jich vyslovilo

ve smyslu, že jde o pojmy totožné, protože oba pojmy souvisí s kulturou, národností a lidskými právy, tudíž mezi pojmy není žádný rozdíl.

Ve skutečnosti je pravdou, že za nejbližší termín k pojmu multikulturní výchova lze považovat pojem interkulturní výchova popř. vzdělávání. Multikulturní znamená pouze koexistenci alespoň dvou kultur (resp. sociokulturních skupin) vedle sebe, ale nepoukazuje na jejich vztah, zatímco interkulturní zahrnuje mezikulturní vzájemnost, vzájemné interakce a vztahy odlišných sociokulturních skupin.

Tři respondenti se vyjádřili, že se oba termíny zaměňují a také různě používají, a že v souvislosti se školskou legislativou se více ztotožňují se slovem multikulturní výchova. Je patrné, že v tomto ohledu nemají respondenti zcela jasno a že multikulturalismus sice vnímají víceméně správně, ale spíše intuitivně z pedagogické praxe, než že by se vysloveně zajímali o teorii a informační prameny, kde by mohli potřebné informace nalézt.

Otázka č. 5: Co podněcuje potřebu po multikulturní výchově? Odpovídalo všech deset respondentů.

Graf č. 5: Grafická interpretace odpovědí na 5. otázku

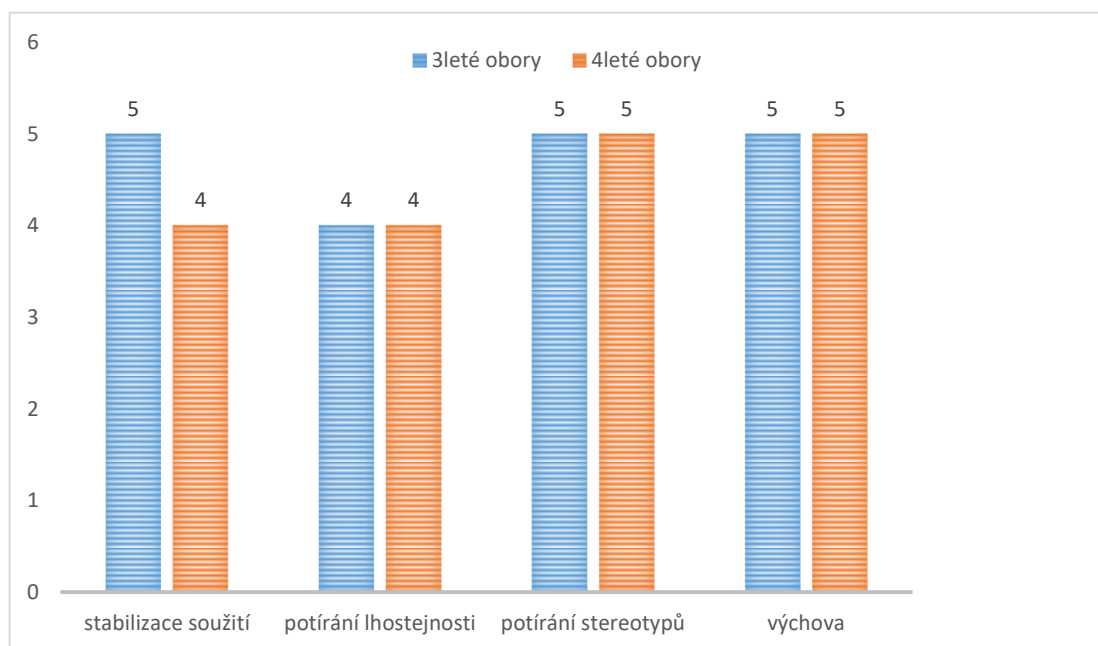
Zdroj: Výstupy z provedeného šetření, vlastní zpracování

Mezi praxe, kterými nabýváme schopnosti orientovat se v dané společnosti a ovládat její pravidla a strategie, patří i výchova. Výchova je právě spjata se stavem

našeho státu v současnosti, který respondenti vidí jako dosti ubohý, a proto vidí hnací sílu pro potřeby mnohem více se věnovat multikulturní výchově právě ve výchově v obecné rovině. Takto odpovědělo 7 respondentů.

Celkem pět respondentů vidí podnět v narůstající migraci do České republiky. Tři respondenti uvedli, jako podnět narůstají hrozbu xenofobie, všech deset respondentů uvedlo dále, že podnětem jsou zejména narůstající konflikty v sociálně vyloučených lokalitách i mimo ně, které jsou hrozbou a nebezpečím pro většinové obyvatelstvo. Byly vyslovené termíny jako napětí a emoce, etnocentrismus, nedostatek společných cílů, obecná neznalost, hloupost, předsudky, rasismus, diskriminace, hloupost apod. Je znát, že v současnosti menšiny nejsou zprostředkovatelem pokroku v rámci vztah, nýbrž vládne reálně atmosféra, že jde spíše o problémy, které souvisí z nerovnocenného nebo nerovnoprávného postavení menšin ve většinové společnosti. A nepomáhá ani legislativa.

Otázka č. 6: Co je cílem multikulturní výchovy? Odpovídalo všech deset respondentů.

Graf č. 6: Grafická interpretace odpovědí na 6. otázku

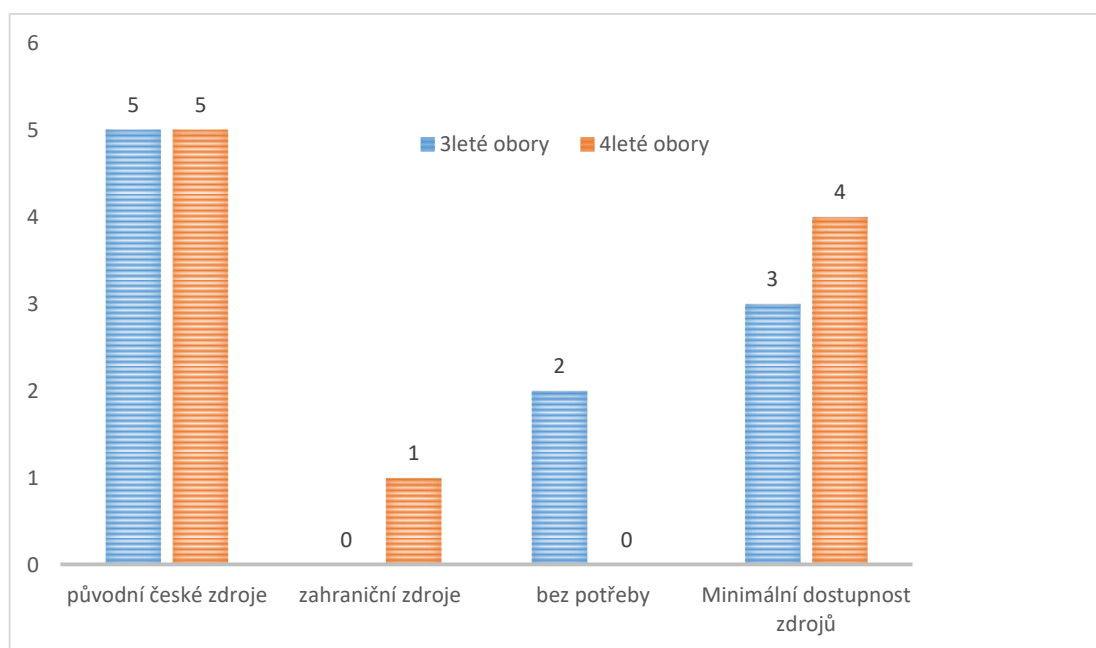
Zdroj: Výstupy z provedeného šetření, vlastní zpracování

Každá výchova, jako vzájemné ovlivnění jedinců nebo skupin, má svůj cíl a multikulturní výchova jako aplikovaná dimenze také. V tomto smyslu odpovědělo všech deset respondentů.

Devět z deseti respondentů odpovědělo, že jde o stabilizaci soužití. Celkem osmuvedlo, že jde zejména o potírání lhostejnosti, sedm z nich se ztotožnilo s názorem, že jde o potírání stereotypů a boření mýtů či obohacení života ve společnosti různorodostí.

Co se vzdělávání týče, je nutné multikulturní výchovu výrazně posilovat, neboť žáci žijí v uzavřeném světě informačních technologií, mnohdy nedostávají žádné pozitivní podněty ze strany rodinného prostředí k přemýšlení s vzájemné koexistenci kulturních životů, neumí uvažovat v těchto dimenzích a lehce se dají zmanipulovat k hlášení se určitému rozvíjejícímu se radikalizmu anebo naopak, zůstávají ve svém myšlení zcela lhostejní ke všem hodnotám, které multikulturalistické pojetí občanům přináší. Situaci ve vzdělávání vidí kritickým pohledem velmi zle.

Otázka č. 7: Čerpáte při Vaší pedagogické práci v rámci daného tématu z nějaké odborné literatury? Odpovídalo všech deset respondentů.

Graf č. 7: Grafická interpretace odpovědí na 7. otázku

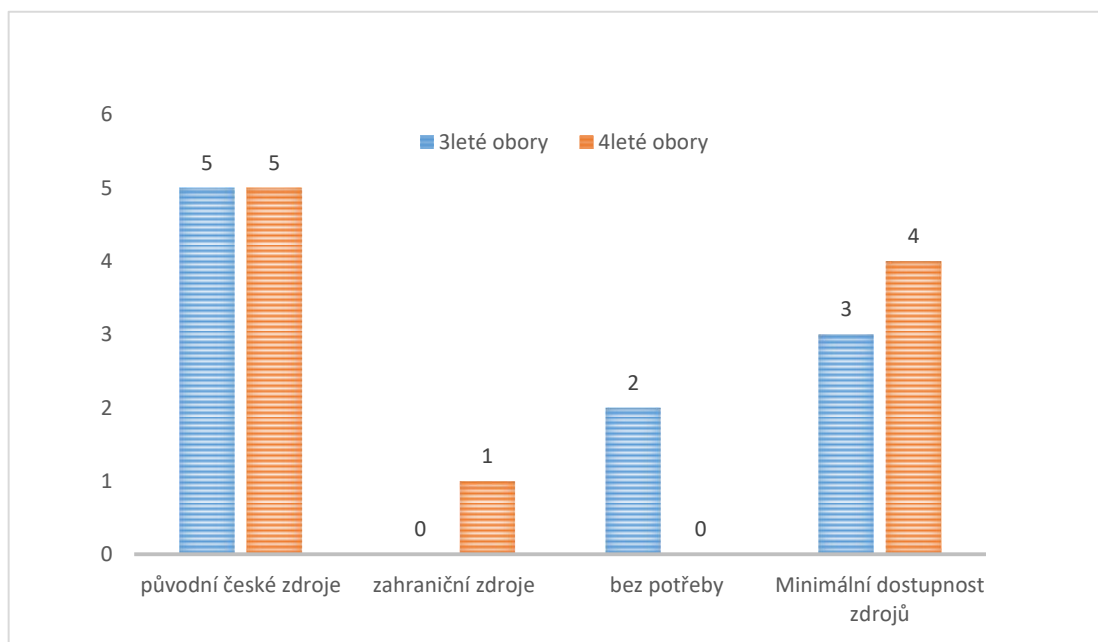
Zdroj: Výstupy z provedeného šetření, vlastní zpracování

Všichni oslovení respondenti odpověděli, že v počátcích při seznamování s pojmem multikulturalizmu z nějaké odborné literatury nebo alespoň z nějakých praktických odborných materiálů či webů vycházeli. Pouze jedna respondentka uvedla, že čerpá také ze zahraničních publikací.

Zjednodušeně řečeno, respondenti mají pocit, že když se orientují prakticky v daném tématu ve své činnosti, nepovažují za příliš nutné zvládnout teoretická východiska a založit svou praxi na jiných zdrojích, než jsou původní zdroje jako manuály a praktické příručky, či semináře, které již absolvovali. Takto se vyjádřilo 5 respondentů.

Dva respondenti uvádějí jako zásadní a dominantní východisko pouze svou vlastní každodenní životní zkušenost, ke které další zdroje příliš nepotřebují. Odpovědi respondentů ale naznačují, že v ohledu k multikulturní výchově a jejímu provádění není český trh rozhodně nějakým způsobem ani zdaleka nasycen kvalitními zdroji. Na trhu je možné v češtině sáhnout po některých statích významných autorů, ty jsou ovšem určeny především „akademicky“ orientovaným čtenářům.

Otázka č. 8: Jaké konkrétní metody využíváte v rámci daného tématu při Vaší pedagogické práci?

Graf č.8: Grafická interpretace odpovědí na 8. otázku

Zdroj: Výstupy z provedeného šetření, vlastní zpracování

Jeden respondent uvedl individuální výuku, kdy pracuje se žákem, který má evidentní problémy týkající se spolužití menšin v sociální skupině žáků ve třídě a narušuje klima a prostředí třídy. Hromadnou a frontální výuku uvedlo sedm respondentů.

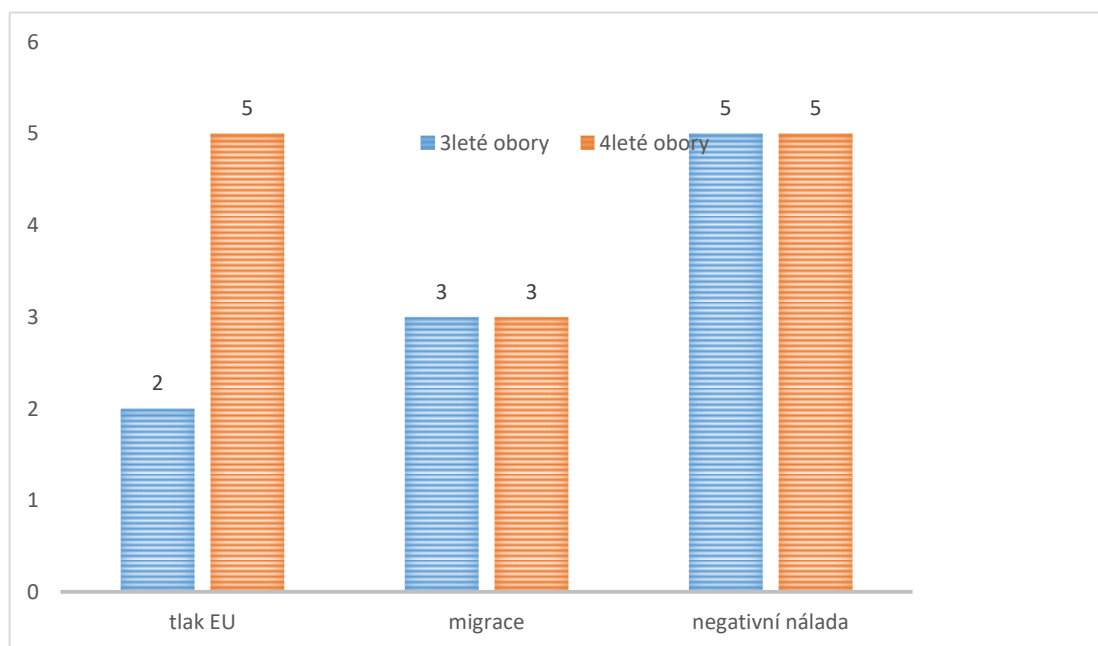
Dva respondenti se snaží o aplikaci multikulturální výchovy s využitím různých nástrojů při práci ve skupinách, které jsou namíchané tak, aby netvořili homogenní celky.

Dále všech deset respondentů uvedlo, že převážně kombinují prezentační metody, tj. užívají jak slovní, tak názorné, tak praktické metody v rámci jedné výuky. Uváděli různé kombinace metod s vyučovacími pomůckami, jako např. podpora webovými stránkami, publikacemi, jinou formou vizualizace apod.).

Sedm respondentů uvádí dále metody diskusní, pět metody situační (zejména metody učení v životních situacích zážitkovou metodou).

Je patrné, že používají zažitě obecné formy metody výuky a zde je vidět absence čerpání z literárních odborných zdrojů, kde by náměty určitě našli.

Otázka č. 9: Jak si vysvětlujete současný stále intenzivnější směr potřeby posilování multikulturální výchovy ve vzdělávání?

Graf č. 9: Grafická interpretace odpovědí na 9. otázku

Zdroj: Výstupy z provedeného šetření, vlastní zpracování

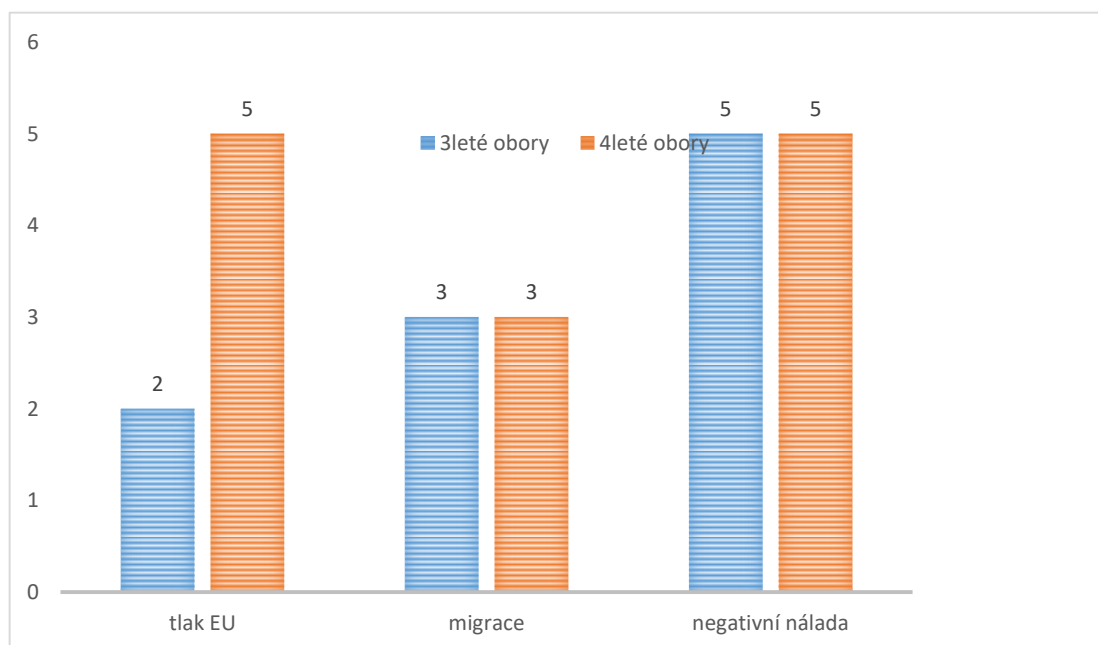
Hlavním zdrojem vlivů je tlak Evropské unie, která má multikulturalismus jako jedno z prioritních témat dalšího sjednocování a rozvoje jednotné Evropy. V tomto smyslu odpovědělo 7 respondentů. Je nutné čerpat peníze z euro-fondů, i takto byl uveden důvod potřeby řešit a posilovat multikulturní výchovu ve vzdělávání.

Migrantů a cizinců přibývá a tak i ve školách je více různých žáků. Česká republika už není tranzitní zemí, ale zemí cílovou, a my na to nejsme připraveni. Takto odpovědělo šest respondentů.

Že jde o reakci na rostoucí negativní náladu ve společnosti vůči minoritám, v tomto se shodli všichni respondenti. Větší tlak, neúspěchy, propad různých skupin, rozrůstání počtu žáků v sociálně vyloučených lokalitách, nárůst nových sociálně vyloučených lokalit, to vše provádí skepse.

Jde o skepsi bez jasné vize do budoucna, nepřipravenost žáků, neochota učit se, vzdělávat, přijímat vzory, to vše řešilo všech deset respondentů.

Otázka č. 10: Chcete si doplňovat vědomosti v souvislosti s multikulturální výchovou ve vzdělávání? Pokud ano, jakým způsobem?

Graf č. 10: Grafická interpretace odpovědí na 10. otázku

Zdroj: Výstupy z provedeného šetření, vlastní zpracování

Souhlasně odpovědělo osm z deseti respondentů. Dva respondenti o další vzdělávání zájem nemají, stačí jim jejich pedagogická praxe. Všech osm respondentů, kteří mají zájem o prohlubování svých znalostí, uznává, že by se tématu měli více věnovat.

Všech osm by se rádo zúčastnilo projektu, který by dané téma uchopil ve smyslu aplikace dnešní náročné doby, rádi by se podívali v rámci získávání dobré praxe do zahraničí.

Přivítali by také literární zdroje, napsané srozumitelným způsobem jako návod pro aplikaci multikulturální výchovy přímo do vzdělávacího procesu s konkrétními příklady či zadáními.

Také projevíli zájem o vzájemnou výměnu zkušeností pedagogů z podobně problematických oblastí sociálně vyloučených lokalit. Chuť jim nechybí, jen vyjádřili skepsi ze strany iniciativy žáků, proto by přivítaly také nové nápady a inovativní metody výuky, které by žáky zaujaly.

3.4 Shrnutí a doporučení

Situace na Mostecku je závažná. Mnoho rodin je ohroženo sociálním vyloučením, nebo už sociálně vyloučení jsou. Nejedná se pouze o romské etnikum. Valná většina dětí z těchto rodin navštěvuje školu, kde učí pedagogové, kteří se účastnili šetření, uvedeného v praktické části této závěrečné práce. Sami vědí, že neefektivní chování sociálně vyloučených vede většinou k diskriminaci. Diskriminace vede k chudobě a kruh se tak uzavírá. V tomto prostředí je velmi nutné posilovat multikulturální výchovu, sami pedagogové, i když znají problémy, které žáky ze sociálně vyloučených lokalit obklopují, ví, jak je multikulturální výchova důležitá a v tomto prostředí náročná.

V rámci školské reformy mají školy více volnosti a možnost aktivně pracovat s tématy, učivem, ale byl jim také uložen složitý úkol, vést své žáky k získání klíčových i odborných kompetencí, a to i v rámci multikulturální výchovy. Jak vyplývá z odpovědí respondentů, úroveň výuky průřezového tématu multikulturální výchova je

na středních školách velmi nízká. Jako problém, který je patrný z výzkumu, je vidět ne celkem uspokojivý počáteční start vědomostí učitelů v této oblasti na straně jedné, na druhé straně pak nepřehledná nabídka dalšího vzdělávání pro učitele, a z toho plynoucí neuspokojivá forma výuky tohoto průřezového tématu na většině středních škol. I když reforma školství otevřela pedagogům prostor pro rozvoj tohoto průřezového tématu, je o tak pro některé pouze záležitostí formální, ale ve většině případů je téma zajímavé, pouze jsou při jeho aplikování do výuky bezradní. I když je výzkum v této práci při účasti deseti respondentů nepatrný, jeho výstupem je skutečnost, že multikulturní výchova je pojmem, který jen málokdo dokáže definovat či přesně vymezit. Na základě odpovědí respondentů nelze definovat jednotící rámec multikulturní situace. Respondenti evidentně asociují s širším záběrem aktivit, než je zvykem jinde v Evropě. Jen neví, jak postupovat, aby se tyto aktivity nerozmělnily a neobrátily v neprospěch požadovaného dosažení cíle.

Cenné rady a rozpracované metody mohou učitelé získat na portálu rvp.cz a dále je oblast multikulturní výchovy rozpracována velmi podrobně v rámci programu Jeden svět na školách.²¹ Jako doporučení je vhodné si všimnout následujících okruhů témat:

- Stereotypy a předsudky
- Altruistické a sobecké chování člověka jako dva neoddelitelné protikladné atributy našeho bytí
- Tradiční, moderní a postmoderní společnost, globalizace, masová kultura
- Tradice a jejich význam pro člověka
- Jedinec a kolektiv
- Nejistota a poznávání
- Význam autorit pro jedince
- Femininní a maskulinní společnost

K úspěšnému dosažení cíle je potřebné více pracovat s učiteli, například školit je v následujících oblastech:

²¹ Realizátor projektu: Člověk v tísni, projekt dostupný na www.jedensvet.cz

- jak pracovat se vzdělávacími materiály, případně jim doporučit, kde kvalitní materiály získají,
- jak sestavit hodinu nebo blok multikulturní výchovy,
- jak si poradit s nestandardními situacemi
- jak pracovat s předsudky, když se ve třídě objeví
- naučit je novým metodám výuky v oblasti multikulturní výchovy apod.

4 ZÁVĚR

Hlavním posláním středního odborného vzdělávání je profesní příprava žáka. Ale multikulturní výchova by měla žáka nasměrovat nejen k tomu, aby uměl žít v multikulturní společnosti, ale aby také uměl v multikulturní společnosti pracovat. Multikulturní výchova musí žáky připravit na skutečnost, že se v rámci své profese budou střetávat s příslušníky jiných kultur, se spolupracovníky, s klienty z odlišných sociokulturních zázemí, a bude nutné, aby s nimi uměli korektně jednat a vystupovat vůči nim s přirozeným respektem a tolerancí. Žáci by také měli získat informace o tom, jak je jejich profese vnímána a přijímána v jiných sociokulturních zázemích, a to nejen v rámci naší republiky či Evropské unie, ale i v rámci jiných zemí světa.

V rámci multikulturní výchovy se klade převažující důraz na skupinovou příslušnost, a dále na etnický rozměr menšinových skupin. I když jsou etnické a národnostní skupiny vnímány většinou jako klíčové, čím dál častěji se objevují i vlivy dalších skupin na jednotlivce. Najednou je podnětná pro multikulturní výchovu i oblast náboženství, sexuální orientace, sociální aspekt apod. Ale i když se v povědomí respondentů rozšiřuje množství témat, o kterých má multikulturní výchova pojednávat, u většiny z nich nadále přetrvává vnímání, že řeší právě soužití skupin. Dá se tedy říct, že u nás platí kulturně standartní přístup k multikulturní výchově a na dynamicky pojatý přístup transkulturního pojetí u nás zažitý ještě pořád není.

Což je ovšem na škodu, neboť dynamický rozměr jednotlivce by mohl dát podněty k inovativním výukovým metodám a přístupům ve vzdělávání. Možná by se pak multikulturní výchova stala terčem většího zájmu a také by bylo lepší uchopit ji v tomto pojetí jako průřezové téma výuky na středních odborných školách.

Lze jen doufat, že než se naučíme žáky vychovávat k multikulturnímu pojetí vztahů, neobrábí se multikulturalismu proti nám.

5 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

1. PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: teorie - praxe - výzkum*. 1.vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2001. ISBN 80-85866-72-2.
2. MOREE, D. Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu. Editor Iva Janská. Praha: Člověk v tísni, 2008. ISBN 978-808-6961-613.
3. HAJSKÁ, M., Bořkovcová, M., Moree, D. & Morvayová. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha: 2001. ISBN 80-717-8648-9.
4. PRŮCHA, J. HAJSKÁ, M., Bořkovcová, M., Moree, D. & Morvayová. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 1. vyd. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-725-4866-2.
5. MORGENSTERNOVÁ, M., ŠULOVÁ, L. *Interkulturní psychologie*. 1. Vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-802-4613-611.

Seznam Internetových zdrojů:

6. <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/narodnostni-mensiny-15935/>.
7. <http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/metody-multikulturni-vychovy>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Miroslava Musilová

Název kurzu: Studium pedagogických věd pro učitele odborných předmětů, praktického vyučování a odborného výcviku

Název práce: Multikulturní výchova žáků středního odborného vzdělávání v napjatém prostředí sociálně vyloučených lokalit

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 34

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 5

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 2

Počet ostatních zdrojů: 0